

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВА НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я ТА ПРАВА НА МЕДИЧНУ ДОПОМОГУ

У статті аналізовано проблему розмежування прав людини на охорону здоров'я та на медичну допомогу. Розглянуто зміст та шляхи застосування понять права на охорону здоров'я та права на медичну допомогу в українському законодавстві.

Життя та здоров'я є найвищою соціальною цінністю не лише згідно зі ст. 3 Конституції України [1], а й із міжнародними документами [2]. А отже, діяльність держави повинна зосереджуватися, зокрема, і навколо зазначених вище цінностей. Заходи, спрямовані на зміцнення здоров'я, його збереження становлять собою зміст охорони здоров'я, який є загальним обов'язком суспільства та держави. Володіння найвищим досяжним рівнем здоров'я є одним із основних прав будь-якої людини незалежно від раси, релігії, політичних переконань, економічного та соціального стану [3]. Неоднозначною є дискусія не лише щодо співвідношення права на охорону здоров'я та права на медичну допомогу, а й щодо права на здоров'я та права на охорону здоров'я [4]. Так, наприклад, у офіційному російському перекладі Constitution of the World Health Organization (Статуту Всесвітньої організації охорони здоров'я) слова *health* та *health services* перекладались однаково *здравоохранение*, що українською мовою однозначно перекладається як *охорона здоров'я* [5].

У системі прав людини одним із соціальних прав є право на охорону здоров'я. Це право тісно пов'язане з відповідальністю різних суб'єктів права берегти здоров'я населення. Відповідно до Закону України «Основи законодавства про охорону здоров'я» [6] (далі – Основи) право на охорону здоров'я охоплює такі питання, як поліпшення умов праці, навчання, побуту і відпочинку населення, розв'язання екологічних проблем, вдосконалення медичної допомоги та запровадження здорового способу життя. Так зазначено в преамбулі.

Однак, уже в ст. 3 цього закону в роз'ясненні базових термінів та понять зазначено, що закладами охорони здоров'я є суб'єкти, які забезпечують різноманітні потреби населення в галузі охорони здоров'я шляхом подання медико-санітарної допомоги, зокрема і широкий спектр профілактичних та лікувальних заходів або послуг медичного характеру, а також виконання інших функцій на основі професійної діяльності ме-

дичних працівників. Фактично, законодавець, характеризуючи суб'єктів, котрі реалізують право громадян на охорону здоров'я, звужив їх лише до медичної сфери.

У ст. 7 Основ законодавець здійснив ще одну спробу визначити суб'єктів, котрі сприяють реалізації права у галузі охорони здоров'я. Однак знову ж таки згадано заклади охорони здоров'я (тобто фактично «медичні заклади»), медико-санітарна допомога. Зі ст. 17 Основ можна зробити висновок, що індивідуальна підприємницька практика у галузі охорони здоров'я – це медична та фармацевтична практика. У першому реченні частини першої ст. 19 Основ законодавець ототожнює охорону здоров'я з медико-санітарною допомогою.

Отже, в базовому законі України у сфері охорони здоров'я відсутнє чітке розмежування змістів двох прав на охорону здоров'я та на медичну допомогу.

Фактично, використовуваний у міжнародних правових документах термін *health protection*, тобто охорона здоров'я, ототожнюється в Основах з медичною допомогою, а власне для *health protection* вжито термін – *забезпечення жумтевого рівня населення*.

Хоча в Основах і перелічено основні аспекти права на охорону здоров'я, однак визначені суб'єкти, котрі своєю діяльністю створюють умови реалізації цього права, лише щодо медичної допомоги. Усі інші аспекти, такі, як збереження генофонду, згадано декларативно, без визначення, які органи мають займатися цим питанням.

У ст. 6 Основ досить широко визначено право на охорону здоров'я, а у ст. 15 – хто має створювати умови його реалізації. Тобто спеціально уповноваженим центральним органом державної виконавчої влади в галузі охорони здоров'я є Міністерство охорони здоров'я України, а отже, воно створює умови реалізації права на охорону здоров'я. Досить однозначне твердження. Однак весь повний перелік умов забезпечення права на охорону здоров'я є не лише в компетенції Мініс-

терства охорони здоров'я України, а й, наприклад, Міністерства охорони навколишнього природного середовища України (ст. 26 Основ).

Тобто законодавець в Основах фактично мав на увазі регламентування відносин при реалізації не права на охорону здоров'я (в найповнішому розумінні), а права на охорону здоров'я у вузькому значенні, передусім, права на медичну допомогу.

Ще один аспект охорони здоров'я – це санітарне та епідеміологічне благополуччя населення. У законодавчому регламентуванні цього питання також немає достатньої чіткості у визначеннях. Досить важко і водночас важливо знайти чітке місце поняття «державний санітарно-епідеміологічний нагляд» у структурі понять «охорона здоров'я» та «медико-санітарна допомога». Аналізуючи суть та зміст санітарно-епідеміологічного нагляду, а власне ст. 39 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення» [7], можна зробити висновок, що цей термін належить до охорони здоров'я. Тоді є помилковим та нелогічним зарахування до поняття медична допомога другого компонента «санітарна допомога» (ст. 3 Основ).

Відповідно до Положення про Міністерство охорони здоров'я України [8] (далі – МОЗ України) цей орган є головним (провідним) у системі центральних органів виконавчої влади із забезпечення реалізації державної політики у сферах охорони здоров'я, санітарного та епідемічного благополуччя населення, створення, виробництва, контролю якості та реалізації лікарських засобів і виробів медичного призначення (пункт 1 Положення). Аналізуючи це визначення сфери діяльності МОЗ України, можна зробити висновок, що до охорони здоров'я не входить, наприклад, питання забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя. Отже, або Указ Президента України, яким затверджувалось Положення про МОЗ України не відповідає Закону України «Основи законодавства про охорону здоров'я», або поняття «охорона здоров'я» не можна тлумачити широко і зараховувати до нього санітарно-епідеміологічне благополуччя чи якість лікарських засобів.

Аналізуючи право на охорону здоров'я крізь призму суб'єктів, які сприяють його реалізації, відповідно до п. 4.1 Положення про МОЗ України, Міністерство охорони здоров'я забезпечує в межах своєї компетенції дотримання права громадян на охорону здоров'я:

- закладами охорони здоров'я,
- установами і закладами державної санітарно-епідеміологічної служби Міністерства,
- іншими підприємствами, установами та організаціями.

Тобто на відміну від дефініції поняття *заклади охорони здоров'я* згідно зі ст. 3 Основ, яка визначає, що це власне ті суб'єкти, завданням яких є забезпечення різноманітних потреб населення в галузі охорони здоров'я, Положення про МОЗ України передбачає ще інші суб'єкти у сфері забезпечення права на охорону здоров'я.

Досить цікавим для нашого дослідження є абзац другий ст. 6 Основ, де зазначено, що законодавство України може визначити й інші права громадян у галузі охорони здоров'я. Отже, окрім права на охорону здоров'я, передбачається існування інших прав у цій сфері.

Аналізуючи міжнародно-правові документи, що затверджують право на охорону здоров'я та способи його реалізації можна зробити висновок, що право на медичну допомогу є лише складовою права на охорону здоров'я. Забезпечення реалізації права на охорону здоров'я не може означати, що держава гарантує відмінний стан здоров'я, що держава спроможна забезпечити захист проти кожної можливої причини погіршення здоров'я. Так наприклад, генетичні фактори, індивідуальна схильність до поганого здоров'я, ведення нездорового чи небезпечного способу життя відіграють важливу роль щодо здоров'я особи. Отже, відповідно до міжнародно-правового розуміння зміст права на охорону здоров'я (ст. 12 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права [9]) полягає в забезпеченні державою розмаїття сприятливих умов, товарів та послуг, необхідних для найвищого досяжного стандарту здоров'я. І відповідно до позиції Комітету економічних, соціальних та культурних прав ООН до права на охорону здоров'я, зазначеного у ст. 12.1 входять не лише вчасна та відповідна медична допомога, а також доступ до безпечних питної води, продуктів харчування, здорових умов навколишнього середовища тощо [10].

Однак після досить широкого розгляду нормативно-правової бази України, проаналізувавши весь перелік як можливих шляхів реалізації права на охорону здоров'я, так і суб'єктів, що зобов'язані здійснювати свою діяльність для створення можливостей для реалізації кожним громадянином свого права на охорону здоров'я, однозначно не можна зробити висновок, що право на медичну допомогу є лише складовою права на охорону здоров'я.

Однією з можливих причин таких розбіжностей та неточностей у формулюванні змісту обох прав є відсутність визначення поняття права на охорону здоров'я та права на медичну допомогу. Адаже в ст. 6 Основ лише перелічено, що передбачає право на охорону здоров'я. Не вирішує цієї проблеми і стаття 49 Конституції України, яка перелічує три окремі права громадян – право на охорону здоров'я, право на медичну допомогу та

право на медичне страхування. І в міжнародному правовому просторі також ці права людини розділено на окремі права. Цієї ж позиції дотримується Конституційний суд України в рішенні від 29.05.2003 року [11].

Отже, стаття 6 Основ, зараховуючи до переліку права на охорону здоров'я кваліфіковану медико-санітарну допомогу, суперечить ст. 49 Конституції, котра визначає, що охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм. Варто акцентувати увагу, що лише фінансування програм, а не системи заходів, установ чи державних органів.

Отже, варто спробувати дати визначення обох прав та розмежувати їх. Так, право на охорону

здоров'я відповідно до Основ – це право особи на збереження і розвиток фізіологічних і психологічних функцій, оптимальної працездатності та соціальної активності людини при максимальній біологічно можливій індивідуальній тривалості життя.

Зміст права на медичну допомогу можна охарактеризувати як можливість особи отримати професійну кваліфіковану допомогу з метою діагностики стану здоров'я, профілактики та лікування певних порушень здоров'я.

Українському законодавцю слід переглянути і надалі враховувати відмінність двох понять, які співвідносяться як ціле і частина, оскільки кожне з цих прав належить кожній людині і водночас потребують окремої системи заходів та концепції дій.

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1996. – № 30. – С. 141.
2. Загальна декларація прав людини ООН від 10.12.1948 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 93. – С. 89; стаття 3103, код акту 45085/2008
3. Статут Всесвітньої організації охорони здоров'я від 22.07.1946р. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_599
4. Сенюта І. Я. Медичне право: право людини на охорону здоров'я : Монографія. / І. Я. Сенюта. – Львів : Астролябія, 2007. – С. 18.
5. Статут Всесвітньої організації охорони здоров'я від 22.07.1946р. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_599, Constitution of the World Health Organization 22.07.1946, http://www.who.int/governance/eb/who_constitution_en.pdf
6. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 № 2801-ХІІ // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1993. – № 4. – С. 19.
7. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24.02.1994 № 4004-ХІІ // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1994. – № 27. – С. 218.
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 2 листопада 2006 року № 1542 «Про затвердження Положення про Міністерство охорони здоров'я України» // Офіційний вісник України. – 2006. – № 45. – С. 39; стаття 3000, код акту 37797/2006
9. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_042
10. Substantive Issues Arising in the Implementation of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. The right to the highest attainable standard of health: 11/08/2000 E/C.12/2000/4. (General Comments). – Режим доступу: [http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/\(symbol\)/E.C.12.2000.4.En?OpenDocument](http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/(symbol)/E.C.12.2000.4.En?OpenDocument)
11. Рішення Конституційного суду України від 29.05.2003 р. № 10-рп/2002 // Вісник Конституційного суду України. – 2002. – № 3. – С. 19.

Z. Skaletska

COMPARISON OF RIGHT TO HEALTH AND RIGHT TO HEALTH CARE

In this article the author analyses the problems with differentiating between two rights and its contents. The object of investigation is ways of application and understanding meanings of right to health and right to health care according to Ukrainian legislation.